DE NOSTRA HISTORIA MUSICAL

El Guitarrista JOSEP COSTA I HUGAS

El dia de Sant Esteve de l'any 1824, la nostra Església de Sant Genís, bellament adornada, anunciava l'enllaç de dos joves promesos: Josep Costa i Amalrich, de 19 anys, amb Modesta Hugas i Ros, de només 16 anys. Els dos provenien de famílies arrelades a la població des de vàries generacions. Els Costa eran negociants i forts terratinents. El pare de la núvia, Josep Hugas, encara que exercia un càrrec oficial, era membre d'una llar de tradició pagesa.

El matrimoni Costa - Hugas, procreà sis fills: Josep (1826), Francesc (1829), Dolors (1831), Joaquim (1834), Leonci (1835) i Elionor (1837). Quan enviduà, el senyor Costa i Amalrich va contraure nou matrimoni, el 15 d'abril de 1856, amb la senyora Teresa Pons Mauri, que el sobrevisqué sense deixar descendència d'aquesta unió.

La casa pairal dels Costa, estava emplaçada al número 1 del carrer dels Dolors. Era un edifici senyorívol, de planta baixa i dos pisos, amb un terrat a nivell del primer pis. Pel costat sud, s'estenia un espaiós jardí, que ocupava fins bona part del que avui és Plaça d'Espanya, per on tenia sortida a l'antiga carretera de la Muralla; a l'interior del jardí, s'alçava esvelta la torre d'un molí de vent. Aquesta finca, fou venuda a finals del segle XIX per l'hereu Costa, al senyor Pere Coll Rigau, passant després a ésser propietat successivament del Sindicat Agrícola de Torroella de Montgrí i sa Comarca, i de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, actual titular, encara que amb el pati notablement retallat des de l'obertura de la Plaça d'Espanya.

La situació econòmica i social d'aquesta llar fou sempre rellevant. El pare Costa, además de les rendes del seu ofici, disfrutava de la propietat de moltes finques —cases i terres— repartides principalment pels termes de Torroella, Ullà, La Tallada i Canet de Verges. Vàries d'elles les cedí en emfiteusi a fí de cobrar la pensió dels censos. Tot aquest patrimoni immobiliari passà a l'hereu Francesc Costa, que vivia al carrer de l'Hospital i segons sembla, fou un bon vivent i un home d'aficions molt selectes; una de les seves dèries, era els cavalls, i cada dia sortia amb el seu preferit a passejar pels voltants de la vila. Com s'ha de suposar, ell inícia la decadència econòmica de la família, i a la seva mort (1897), els bens que li restaven fóren per a la vídua, Dolors, amb Valentí Comas, que provenia partits entre nevots, puix no tingueren fills. Avui és una família totalment desapareguda de la població.

Els matrimonis dels fills Costa - Hugas, és celebraren amb gent de nom. Ja hem dit que Francesc es casà amb Dolors Bataller, germana del notari Narcís Bataller, que durant tants anys cuidà del protocol de la vila. La filla Dolors, amb Valentí Comas, que provenia d'una de les famílies benestants de la localitat. I l'altra filla, Elionor, esposà amb el jove Valentí Candal, d'Ullà. Cal remarcar que la cerimònia dels dos darrers matrimonis tingué lloc a l'Església de Sant Agustí de Roma.

La ressenyada situació econòmica i social heredada, i en bona part, incrementada per Josep Costa i Modesta Hugas, no fou obstacle de que en aquella llar és visqués una forta inquietud per la cultura i l'art. Cal citar que els dos fills barons del matrimoni, Josep i Francesc, —Joaquim i Leonci moriren joves—, tenien títol universitari. No fou per tant difícil que entre aquelles parets comencés a formar-se la sensibilitat artística del primogènit, Josep, a qui dediquem aquestes ratlles, per divulgar, encara que molt breument, la vida i obra d'un artista torroellenc que tant ens honora.

L'arxiu parroquial acredita el baptisme de Josep Costa i Hugas a la nostra església de Sant Genís mitjançant la partida que, copiada literalment, diu:

"Als quinse de febrer de l'any mil vuit cens vint i sis, jo Llorens Camó, Pbre. Sacristà curat de l'Yglesia Parroquial de Sant Genís de la present vila de Torroella de Montgrí, Bisbat de Girona, en les fonts baptismals de la dita

Yglesia he batejat a Joseph, Joaquim, Llorens, nat lo dia antes, fill legitim y natural de Joseph Costa y de Modesta Hugas, conyuges, naturals y habitants de ésta. Avis paternos Carlos Costa, natural de ésta y Anna Amalrich, natural de Fornells, conyuges. Avis maternos: Joseph Hugas Capità y D.ª Rita Ros, natural de ésta. Padrins los sobredits avis Carlos Costa y Rita Ros". (Llibre 8 de Baptismes, plana 285).

Des de ben petit, Josep Costa sentí gran afició per la música, que cursà inicialment a la nostra vila. Aquest fet avala, com tants d'altres, la convicció de que en aquella època, Torroella vivia un moment musical molt remarcable, produit probablement per l'existència d'una Capella de Música de gran prestigi, amb uns organistes professionals que obtenien plaça després de dures oposicions (1). Continuà estudiant a Barcelona per passar finalment a València a on tingué per mestre a Pasqual Pérez Gascón (1802-1864), pedadog de molt renom que visqué sempre a la capital llevantina exercint durant vàries dècades el càrrec d'organista primer de la Catedral, en quin arxiu encara se li conserven gran quantitat d'obres manuscrites de tema religiós; ell logrà despertar en Costa una gran devoció vers la música clàssica.

Entusiasta de la guitarra (2), tota la vida de Josep Costa fou una constant inquietud per lograr la perfecció interpretativa amb aquest instrument. La guitarra que durant molts anys havia desaparegut de l'ambient de la música culta, gaudia en aquella època d'un nou renaixement degut en bona part a la personalitat i obra del music català Ferran Sor (1778-1839), format a l'Escolania de Montserrat sota el mestratge del Pare Viola, il.lustre compositor torroellenc (3).

Al deixar València, el nostre artista sentí l'atractiu de París, a on visqué una llarga temporada, plenament consagrat a la música, i com a concertista va despertar ben aviat l'interès dels cercles artístics més exigents. Es conta que una nit, entre el dilatat auditori, hi estava present, amb tota discreció, el mestre Rossini; el genial compositor seguí el recital amb interès creixent fins al punt que en un passatge de l'obra interpretada no pogué contenir l'emoció i acostant-se a un seu acompanyant li digué: "Aquest home és un **Barbero** sublim". Certament, Costa es guanyà un nom a París, en plena joventut.

Quan retornà Espanya, va establir-se definitivament a Madrid. Allí exercí des del primer moment la carrera d'advocat, destacant sempre com un professional pràctic i de notori talent. Sens dubte, aquest fet privà a Costa d'ésser un artista integrament dedicat, però, en canvi, li va permetre buscar la perfecció estètica al marge de les exigències i capricis dels auditoris. De pocs artistes com d'ell, es podrà dir que sentia la música per la música.

Al llarg de la seva vida, Josep Costa donà concerts a Madrid i altres capitals espanyoles. Cada any sortia per Europa, especialment a Itàlia i França, països a on tenia un públic singularment addicte. De totes maneres, no prodigà mai les actuacions; preferia que les notes de la seva guitarra quedessin entre grups reduïts de gent competent i entesa. Per això era poc conegut del públic, però el seu art fou objecte d'especial atenció en les revistes i articles especialitzats. Un crític tant exigent i llegit com Antoni Peña i Goñi (1846-1896) li dedicà efusius elogis. Així també el compositor, pedagog i musicògraf Hilari Eslava (1807-1878), professor del "Real Conservatorio de Música", va escriure grans encomis del nostre guitarrista en les publicacions a on col.laborava, àdhuc en la "Gaceta Musical", revista que dirigia, i que va aparèixer durant els anys 1855 i 1856. En el Diccionari Enciclopèdic de la Llengua Catalana (Salvat) no és dubte en qualificar Costa com el quart o el quint dels millors guitarristes espanyols del segle XIX.

Professà sempre una obsessiva admiració per Ferran Sor, de qui coneixia de memòria bona part de les seves obres. Era tanta l'estima que sentia vers el renovador de la música per a guitarra, que tots els concerts de Costa s'obrien amb un tema d'aquest genial compositor, que l'artista torroellenc interpretava amb un estil inconfusiblement paral.lel. Moltes vegades Costa agafà la ploma per defensar la necessitat de seguir les idees didàctiques de Ferran Sor. Un d'aquests escrits el començava així: **"Si les peces que va escriure per a guitarra l'inconfusible Ferran Sor li aconseguiren un lloc tant distingit entre els grans homes, aquell insigne mestre no és menys respectable, almenys per a mi i per molts altres, en el camp didàctic. El seu admirable mètode, publicat a França, imprès de nou poc temps ha a Alemanya, és una obra veritablement magistral...".**

Josep Costa gaudí d'una formació musical molt envejable. Passava hores i dies estudiant els clàssics, especialment Haydn, Mozart i

(1) Vegeu el llibre de FRANCESC CIVIL CASTELLVI titolat EL FET MUSICAL A LES COMARQUES GIRONINES EN EL LAPSE DE TEMPS 1800-1936, plana 75.

(2) Torroella és pàtria de guitarristes ben notoris, ademés de Costa. En especial hem de citar a JOSEP FERRER I ESTEVE (1835-1916), que residí a París i després a Barcelona, a on fou professor del Conservatori del Liceu.

(3) Vegeu el treball sobre ANSELM VIOLA publicat en el LLIBRE DE FESTA MAJOR de l'any 1971.

Molt sovint, a l'apuntar el capvespre, Costa sentia la nostàlgia de la guitarra.

(Dibuix de Francesc Soler)

Beethowen. Això li proporcionà una elevada preparació tècnica per a la composició, dedicant-se especialment a traslladar a la guitarra temes dels grans mestres. L'obra que més perdurà i que durant molts anys va restar inclouda en el repertori dels millors guitarristes, fou la col.lecció de "6 Pezzi per Chitarra di Giuseppe Costa", editada a Milà per F. Lucca, col·lecció que recull els següents treballs:

— **Grande Andante de la Cuarta Sinfonia de Mendelssohn (4).**
— **Fantasía brillante sopra motivi della Traviata.**
— **Giulia, Reverie brillante (5).**
— **Durutte, Valzer andantino.**
— **Plegaria composta del Sig. Ilario Eslava (6).**
— **Estudio facile e brillante (7).**

El "Diccionario Biográfico-Bibliográfico" de Felip Pedrell inclou, en versio italiana, una carta de Costa adreçada al mestre Eslava amb motiu de la publicació de l'obra a que acabem de referir-nos, en quin contingut es trasllueixen les idees musicals del nostre compositor i l'estreta amistat que l'unia amb Eslava. La carta, degudament traduïda, diu:

"Excel.lentíssim Senyor Hilari Eslava.

Estimadíssim Senyor meu i amic: Temps ha, seguint la costum de sotmetre al seu alt criteri el que en moments d'ocis escric de vegades per a guitarra, li vaig enviar entre varies composicions meves, algunes adaptacions i altres originals, el bellíssim "Andante" de la 4.ª Sinfonia de Mendelssohn, aplaudit amb entusiasme en els concerts clàssics que, anyalment, tenen lloc en aquesta ciutat i, com que en freqüència vostè m'ha afavorit amb observacions que jo he acceptat amb el respecte que es mereixen els concells dels grans mestres, en retornar-me aquell "Andante" vostè es limità a manifestar-me que està admirablement adaptat per guitarra. El seu judici poc menys que indiscutible en la matèria, hauria deixades satisfetes completament les meves pretensions artístiques suposant que els aficionats com jo, en poguessin tenir, però tot i ser poc tocat d'aquesta malaltia avui gairebé epidèmica en aquells que per mer passatemps cultiven l'art divina, si l'"Andante" de Mendelssohn és pel seu estil una obra magistral i si, segons el seu judici, he tingut la sort d'interpretar-lo i traduir-lo bé, crec que, sense passar per excessivament inmodest podria convèncer-me que la guitarra espanyola em serà deutora d'una de les més grans creacions que per a ella s'han escrit, potser de la major importància artística segons la meva manera de veure en el seu gènere exclusiu per ara sense rivals, o en tot cas competirà amb un antagonista veritablement formidable, si un dia em decideixo a publicar, adaptat per aquest instrument, el grandiós "Andante" de la 5.ª Simfonia de Beethowen, o alguna altre d'aquestes inmenses obres que figuren en el repertori de la música alemanya. Tenint en compte això, i donat que tant en el "Andante" com en la preciosíssima "Pregària" composada per Vostè no es poden fer coses ridícules d'imitar el fagot ni la tromba, etc., tal com avui s'estila fer entre diversos guitarristes, ni existeixen en aquestes composicions escales cromàtiques amb les quals espantar l'auditori altres coses, així tinc el mal presentiment que, si bé els professors i aficionats de bon criteri i gust al conèixer ambdues obres les apreciaran en allò que valen, no mancaran aquells que no les veuran bé o almenys les mirarant amb indiferència, ja que, gràcies a la propaganda que a Espanya s'ha fet d'uns anys cap aquí per totes les ciutats i pobles i viles on han volgut sentir la guitarra, ara molts dels seus aficionats no desitgen més que executar música brillant i generalment accepten com a tal només les composiciones plenes d'extravagàncies i ridiculeses de les quals no es manifesta ni l'art ni el bon ordre.

Al obtenir com de Vostè he obtingut, expressa autorització per dedicar-li aquell "Andante" i publicar la magnífica "Pregària" composada per Vostè, que és i serà una de les meves peces favorides, em vaig convèncer, com en altres ocasions de la benevolència amb la qual Vostè es digna correspondre'm; li'n sóc inmensament grat, i avui, com sempre, em repeteixo amb la màxima consideració.

Afeccionadíssim amic. Josep Costa".

El pestigi creixent de Costa motivà que el darrer govern de la I República iniciés un expedient a fi de crear —pensant amb ell com a professor—, una classe de guitarra en el "Real Conservatorio de Música". Com tantes vegades, els esdeveniments polítics arreconaren per sempre tan lloable propòsit.

El gran drama del nostre artista foren sempre les rareses de caràcter. Era un pur enigme vivent. Es rodejava de pocs amics a qui tractava amb exquisit afecte, però pels demés era dur, enèrgic, malhumorat, desdenyós... Refusava per sistema les invitacions, àdhuc de personatges influents. Retenia celosament les partitures quan els editors, nacionals i forasters, li demanaven el repertori dels últims recitals,

(4) Dedicat a Hilari Eslava.

(5) Dedicat a la senyora Julia Blasquez de Morata.

(6) Es la transcripció d'una de les «Elevaciones" del "Museo Orgánico" d'Eslava.

(7) Dedicat al general Narcís Ametller, gran aficionat a la guitarra.

que estaven vivament interessats en divulgar. Només tolerava l'elogi dels grans mestres de la música; amb ells estava ambientat, i quan a soles els hi oferia les premicies d'una composició, l'artista ofegava a l'home i deixava traslluir un esperit gran, generós i sentimental.

Referint-se al seu temperament, un amic íntim de Costa, deixà constància escrita de l'anècdota que seguidament copiem: "Cierto día fue invitado para tocar en los salones de uno de los más ilustres periodistas de Madrid que a la sazón formaba parte del Ministerio. Nuestro artista aceptó a condición de que el ministro habría de invitar no más que a tres o cuatro amigos de confianza y que la reunión habría de celebrarse con lisura y sin estrecheces de etiqueta. Hízose promesa de que así se haría; mas, al entrar en los salones vio que éstos se hallaban espléndidamente alumbrados, con gran ornamento de damas rica y elegantemente prendidas y de una más que regular asistencia de caballeros que eran otras tantas lumbreras del arte y de la ciencia, de la política y de las letras. Costa quiso retroceder, pero el diputado a Cortes Sr. Díaz Quintero, gran cultivador de la guitarra y que tenía digno y resuelto empeño en que fuese oído por el egregio círculo, le empujó suavemente y quieras o no quieras tuvo que tomar puesto en el sitial que le habían reservado y que fue para él como lecho de tortura. Recibió aplausos de aristócratas y gentiles hermosuras y plácemes de aquellos magnates del arte y de la ciencia que, loando sus artísticos prodigios, diéronle unánimes el dictado de gran compositor y maestro. A pesar de esto Costa no olvidó que se había faltado al pacto hecho y al salir de la casa del ministro dijo con rudeza a Quintero, que conociendo su carácter había dispuesto con sutil travesura la emboscada: "Vaya encerrona, pero yo juro a Ud. que será la última". Y así fue, Costa no volvería a aparecer jamás por la casa del ministro" (8).

Segons sembla, Josep Costa visitava periòdicament Torroella, a on residia la família. Els últims mesos de la seva vida els passà íntegrament aquí, a la casa pairal, en companyia del seu pare, Josep Costa i Amalrich, que precisament morí al seu costat el 17 d'abril del 1881. En totes les breus referències biogràfiques que hem trobat sobre el nostre guitarrista, sen's diu que va retirar-se a la vila natal, totalment apartat del món artistic. Aquesta afirmació no la creiem exacte, per que com ja hem dit, Costa vivia bàsicament del ingresos que li proporcionava l'exercici de la professió d'advocat, i als cinquanta-i-tres anys no és edat per retirar-se; además hem tingut a la mà documents relatius a ell, datats el mateix mes de la seva mort, i allí sempre hi figura amb domicili a Madrid. Segurament Costa vingué aquí greument malalt, a descansar, però ja no pogué superar la malaltia.

No hi ha notícia de que hagués donat mai cap concert públic a la nostra vila. Però molt sovint, a l'apuntar el capvespre, sentia la nostàlgia de la guitarra i, acariciant l'instrument, començava a interpretar, una darrera l'altra, belles composicions. Normalment ho feia en solitari, aprofitant el silenci del moment, però a vegades invitava als pocs amics íntims de la població ,entre ells el fuster Narcís Viñas i Grimany i l'apotecari Martí Coromines i Reig. Quan Costa tocava, la notícia corria de boca en boca, i els melòmans de la població es recullien sota la finestra de la casa pairal per escoltar en reverent atenció.

Era poc conegut dels vilatans, llevat d'un cercle reduït d'amics i admiradors. Deixà fama d'home rar i solitari, doncs apenes sortia de casa. Mes, alguna vegada mostrà viu interès pels músics de la localitat. Encara hi ha qui recorda haver sentit explicar que un dia Costa al passar per davant del casino sentí que algú teclejava el piano; curiós, s'acostà de puntetes fins les darreres butaques i en molta atenció va seguir la interpretació d'unes peces pel senyor Alvar Massanet, bon aficionat local; al acabar, mig sorprès, el pianista es donà compta de la presència de Costa, que admirat va dir-li:

—M'ha agradat molt la seva execució. Continui tocant.

—No —li respongué el senyor Massanet—, només continuaré si vostè agafa la guitarra.

—Accepto, vaig a cercar-la i tocarem els dos— li contestà complagut el nostre biografiat.

Així fou, i el senyor Massanet explicà tota la vida aquesta anècdota amb veritable orgull.

Josep Costa i Hugas morí, solter, a la casa número 1 del carrer dels Dolors, a les dues del matí del día 26 de maig del 1881, a causa d'una dolència d'estòmac. Tres dies abans, del llit estant, otorgà testament davant Narcís Bataller, a favor de la germana Elionor i la madrastra Teresa Pons.

JOAN RADRESSA i CASANOVAS

(8) Vegeu el treball titulat JOSÉ COSTA HUGAS. NECROLOGIA, que va publicar la REVISTA DE GERONA (any 1881, planes 224 i 241), escrit per Josep Comas i Galibern.